

Discursos crítics sobre bilingüisme social: una visió contrastiva (Espanya, Unió Soviètica, Paraguai)

Dr. Sebastià Moranta

Universität Kassel / Philipps-Universität Marburg
smoranta@uni-kassel.de

1. Bilingüisme social i conflicte. La sociolingüística catalana del període 1969-1983 (L. V. Aracil, R. L. Ninyoles).
2. Alguns mots clau: diglòssia, hegemonia, hibridisme, llengua nadiua, purisme, semilingüisme.
3. El «bilingüisme com a mite» en la sociedad valenciana (Aracil, 1982).
4. El «bilingüisme harmoniós», constructe ideològic-discursiu de la política lingüística de la Unió Soviètica.
5. Crítica del bilingüisme *nacional-rus* a l'URSS (Hint, 1987a; 1987b).
6. El bilingüisme «moldau»-rus a la RSS de Moldàvia (Condrea, 2003; Bojoga, 2013).
7. El «mite del bilingüisme» al Paraguai (Makaran, 2014).
8. Perspectives actuals i conclusió.

[1]

És evident que tot sovint, quan parlaven de llengües, els qui participaven en aquella discussió es referien a moltes altres coses.¹

Alpatov (?2000: 141)

[2]

A finales de los 70 la idea que circulaba era que un niño no podía crecer con dos idiomas en su cabeza. Quiero decir que el bilingüismo era imposible. La mayoría de los jóvenes filólogos catalanes que estudiaron su carrera a lo largo de los 80 [...] estudiaron haciendo suya esa idea: o se era catalanohablante o castellanohablante. Bilingüe, imposible.

La idea cuajó hasta que la realidad puso en dificultades a quien la defendía. No así entre una parte de lingüistas catalanes que, amparándose en espacios y tribunas académicas, utilizaron como herramienta política la imposibilidad de pensar en dos lenguas. [...]

Cataluña es un territorio mayoritariamente bilingüe. Es cierto que muchos bilingües se defienden sólo en castellano. Nunca en catalán. Pero esta cuestión, que tiene su explicación, no puede desviarnos de la tremenda normalidad con la que vive Cataluña su normalizado bilingüismo.

Sàlmon (2016)

[3]

No hi ha res d'original en l'afirmació que nosaltres, els valencians, som «bilingües». La noció de la nostra natura bífida és segurament el clixé més acariciat, més trillat de la retòrica parroquial. Una i altra vegada reapareix invariablement, *no pas* en la conversa ordinària de cada dia, sinó en formes més solemnes [...], i generalment acompanyada de tot un compendi d'arguments «geogràfics» i «històrics» desplegats per a fer-li suport. [...]

Després de tot, sigui real o quimèric el nostre pretès bilingüisme, no es pot negar que algú està resolt a treure'n partit.

Aracil (1982: 39-40)

[4]

Segurament, el mite implica amb insistència que el català i el castellà *són* compatibles (d'una banda), mentre que (de l'altra), no ho són i mai no han d'estar al mateix nivell. Llur reconciliació és jeràrquica. Són complementaris *perquè* no són pas iguals. Si no m'equivoco, això és precisament el quid de la qüestió. El mite presenta com a indiscutible que el nostre bilingüisme és harmoniós, estable i inamovible.

Aracil (1982: 43)

Si el mite ha prevalgut, caldrà imputar-ho a les classes superiors i als escriptors nadius. Per aquest costat, crec que sí que hi ha una relació directa entre la voga del mite bilingüista i el procés de castellanització d'aquest sector més conspicu de la societat valenciana.

Aracil (1982: 52-53)

[5]

Constatem que el bilingüisme mític valencià és un mer estratagema verbal: precisament l'escapatòria, àlibi o coartada dels grups *ex-catalanòfons* que a hores d'ara són *castellanòfons unilingües*. I ells són també els qui idolatren el *valenciano* quan *en* parlen ocasionalment —sense arribar, però, al desenfrenat excés de parlar-*lo habitualment*, fluentment i amb naturalitat. La veritat patent és que no *en saben* —perquè han decidit irrevocablement que no cal ni importa. El «bilingüisme» d'aquests bilingües és doncs tan purament simbòlic i irreal com llur català.

Aracil (1982: 55)

[6]

El plet del bilingüisme és, sobretot, un plet fictici. Un plet que està resolt per endavant —només plantejant-lo—, a benefici d'una de les llengües en conflicte.

Ninyoles (?1978: 48)

[7]

El bilingüisme impulsat per l'Administració constitueix un experiment amb pobles sencers, i pot comportar conseqüències imprevisibles d'enormes proporcions. [...]

Molta gent encara manté davant el problema del bilingüisme una actitud optimista i com si tot fos color de rosa. Aquesta posició unilateral pot implicar que es prenguin decisions equivocades, potser irreparables. Per això, és necessari que l'opinió pública i els qui ocupen càrrecs de responsabilitat tinguin coneixement del costat negatiu del bilingüisme.²

Hint (1987a: 73)

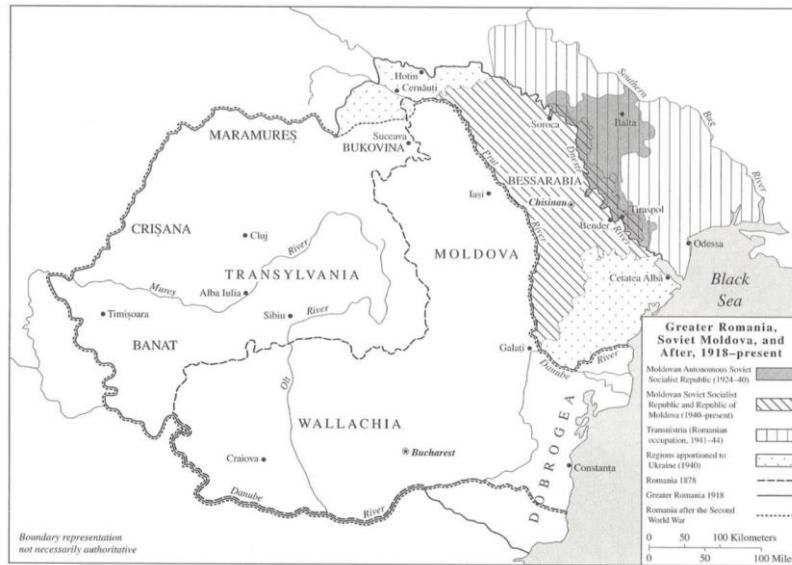
[8]

El *semilingüisme* consisteix en la incapacitat de l'infant educat en un medi bilingüe d'expressar els seus pensaments en cap dels dos idiomes (com és lògic, aquesta incapacitat també és característica de la persona adulta).

Com es manifesta el semilingüisme? 1. En el desenvolupament incomplet de la capacitat per formar conceptes complexos, així com amb el desenvolupament incomplet del pensament abstracte. 2. En la inseguretat per analitzar i utilitzar de manera operativa les relacions gramaticals. 3. En la coordinació insuficient dels òrgans articularis.³

Hint (1987a: 75)

[9]

King (2000: xxxi)

[10]

King (2000: xxxii)

[11]

Tanmateix, tenim el problema de com funciona la llengua en les condicions del bilingüisme, quan els aspectes relacionats amb la legislació lingüística han generat tensions polítiques i socials serioses. De la mateixa manera, les tensions apareixen com a resultat d'una política de marginació de les llengües nacionals que durant molts anys es va dur a terme a l'antiga URSS, i de la introducció massiva de la llengua russa a fi d'assolir un ideal, l'anomenat «bilingüisme harmoniós», que al capdavant ha resultat ser una cosa fantasmal.⁴

Condrea (2003: 7)

[12]

[...] tot l'andamiatge teòric del projecte soviètic adreçat a construir una nova llengua romànica a l'est del Prut: el caràcter específic de la llengua «moldava» en comparació amb el romanès, el floriment de la llengua «moldava» durant el període soviètic, el seu funcionament natural al costat de l'així anomenat bilingüisme harmoniós, etc.⁵

Bojoga (2013: 53)

[13]

El bilingüismo es el mito nacional popular no sólo entre los mismos paraguayos, sino también el más generalizado en el extranjero. Si por algo se conoce a Paraguay internacionalmente es por su presunto carácter bilingüe. Un verdadero triunfo del discurso nacionalista que en este caso traspasó las fronteras y logró moldear de manera duradera el imaginario mundial, al convertirse el bilingüismo en una «marca» propia de los paraguayos. [...]

El presente artículo tiene por objetivo desmitificar las narrativas nacionales respecto de la cuestión lingüística en Paraguay y descubrir las relaciones injustas de poder y dominación que estas esconden. Para tal fin interpretamos el mito, más allá de su significado meramente negativo de fantasía o mentira, como una forma de la comunicación humana que, leída en su totalidad y su contexto, refleja el pensamiento y las estructuras sociales de una cultura. Las funciones explicativas y ordenadoras del mito pueden esclarecer su persistencia a lo largo de los siglos y su resistencia a ser sustituido por la historia (racional y objetiva), sobre todo si se trata de fenómenos identitarios, puesto que las identidades son creaciones sociales basadas en la subjetividad de lo simbólico, la mayoría de las veces muy alejada de la «verdad histórica».

Makaran (2014: 183-184)

[14]

3. Constatem també que, com sol ser típic dels processos de dominació política lingüística, el mecanisme per a aconseguir la implantació del castellà a Catalunya va ser i continua essent la bilingüització forçosa de la població. Un procés que va costar segles i que fins el 1939 encara era força precari, pel que fa a la major part de les classes populars. El règim dictatorial del general Franco va completar tanmateix en dues generacions aquest procés de bilingüització forçosa mitjançant la repressió politicojurídica de l'ús del català, l'ensenyament obligatori i l'extensió dels nous mitjans de comunicació, tots dos absolutament en castellà, i la utilització d'una immigració arribada de territoris castellanoparlants com a instrument involuntari de colonització lingüística.

Grup Koiné (2016: 1)

L'exaltació del bilingüisme, com l'hibridisme, és, doncs, un autoengany per tal d'evitar una tria. La falsedat d'un ús social bilingüe i la unilateralitat del bilingüisme individual demostren que es tracta d'un bilingüisme irreal, mític.

Mollà (2005: 159)

Referències bibliogràfiques

- ALPATOV, Vladimir [Алпатов, В. М.] (2000): *150 языков и политика, 1917-2000. Социолингвистические проблемы СССР и постсоветского пространства* [150 llengües i la política. Aspectes sociolingüístics de l'URSS i l'espai postsoviètic]. Москва / Moskva: Институт востоковедения РАН, 2ª ed.
- ARACIL, Lluís Vicent (1982): *Papers de sociolingüística*. Barcelona: La Magrana, «Els Orígens», 9; 2ª ed., 1986.
- BOJOGA, Eugenia (2013): *Limba română – “între paranteze”? Despre statutul actual al limbii române în Republica Moldova*. Prólogo de Vitalie Ciobanu. Chişinău: Editura Arc.
- CALAFORRA, Guillem (1999): *Paraules, idees i accions. Reflexions «sociològiques» per a lingüistes*. València/Barcelona: IIFV / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, «Biblioteca Sanchis Guarnier».
- CALAFORRA, Guillem (2013): *Discursos en conflicto: secesionismo lingüístico en Galicia y en el País Valenciano*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński. (tesi doctoral inèdita)
- CALAFORRA, Guillem; MORANTA, Sebastià (2005): «Propostes i despropòsits: aspectes del gonellisme». *Els Marges*, 77, p. 51-73.
- CĂRĂUŞ, Tamara (2002): «Republica Moldova: identităţi false, adevărate sau naţionale?». *Contrafort*, 4-5 (90-91), abril-maig.
- CHARISOV, F. F.; CHARISOVA, Č. M. (2012): «Развитие гармоничного двуязычия как фактор обеспечения безопасности в полилингвальном обществе» [El desenvolupament del bilingüisme harmoniós com a factor proveïdor de seguretat en la societat plurilingüe]. *Известия Российской академии образования*, 2 (22), p. 311-318.
- CONDREA, Irina (2003): «Política lingvistica – o problemă spinoasă în R. Moldova». *Limba Română*, 1, XIII, p. 7-9.
- CONDREA, Irina (2009): «Forme și cauze ale diglosiei în Republica Moldova», en: Kahl, Thede (ed.): *Das Rumänische und seine Nachbarn. Beiträge der Sektion “Sprachwandel und Sprachkontakt in der Südost-Romania” am XXX. Deutschen Romanistentag*. Berlin: Frank & Timme, p. 175-185.
- GRUP KOINÉ (2016): «Per un veritable procés de normalització lingüística a la Catalunya independent». Barcelona.
- HINT, Mati [Хинт, М.] (1987a): «Проблема двуязычия: взгляд без розовых очков» [El problema del bilingüisme: no és tot color de rosa] (1a part). *Raduga / Падуга* (Tallinn), 6, p. 72-78.
- HINT, Mati [Хинт, М.] (1987b): «Проблема двуязычия: взгляд без розовых очков» [El problema del bilingüisme: no és tot color de rosa] (2a part). *Raduga / Падуга* (Tallinn), 7, p. 46-51.
- IVANOV, V. V. (1981): «Некоторые вопросы изучения русского языка как средства межнационального общения народов СССР» [Algunes qüestions sobre l'aprenentatge del rus com a mitjà de comunicació interètnica entre els pobles de l'URSS]. *Вопросы языкознания*, 4, p. 3-11.
- KING, Charles (2000): *The Moldovans. Romania, Russia and the Politics of Culture*. Stanford: Hoover Institution Press, «Studies on Nationalities».
- KREINDLER, Isabelle T. (1985): «The Non-Russian Languages and the Challenge of Russian: The Eastern versus the Western Tradition», en: Kreindler, I. T. (ed.): *Sociolinguistic Perspectives on Soviet National Languages. Their Past, Present and Future*. Berlin / New York / Amsterdam: Mouton de Gruyter, p. 345-367.
- KREINDLER, Isabelle T. (1989): «Soviet Language Planning since 1953». En: Kirkwood, Michael (ed.): *Language Planning in the Soviet Union*. London: Macmillan, p. 46-63.
- MAKARAN, Gaya (2014): «El mito del bilingüismo y la colonización lingüística en Paraguay». *Raíz Diversa*, 1 (2), p. 183-211.
- MOLLÀ, Toni (2005): *Manual de sociolingüística*. Alzira, «Graella», 16.

- MORANTA, Sebastià (2015): «Sprach- und Identitätsdiskurse auf Mallorca und in der Republik Moldau: ein Vergleich». *Zeitschrift für Katalanistik*, 28, p. 130-163.
- MORANTA, Sebastià (2020): *Discursos lingüísticos e identitarios en Mallorca (Espanya) y en la República de Moldavia*. Marburg: Philipps-Universität Marburg.
- NINYOLÉS, Rafael Lluís (1978): *Conflicte lingüístic valencià*, València, Tres i Quatre, «La Unitat», 3.
- PUJOLAR, Joan (2012): *Sociolingüística catalana*. Barcelona: Editorial UOC.
- SÀLMON, Àlex (2016): «El normalizado bilingüismo de los catalanes sin Koiné». *El Mundo*, 10.04.
URL: <<http://www.elmundo.es/cataluna/2016/04/10/570a2f8246163fb32f8b4656.html>>.
- VIDAL, Pau (2015): *El bilingüisme mata. Del canvi climàtic al canvi idiomàtic*. Barcelona: Pòrtic.

¹ Ясно, что нередко, говоря о языках, участники дискуссии имели в виду многое другое.

² Двужычие, направляемое администрированием, представляет собой эксперимент с целыми народами и способно привести к непредвиденным последствиям в огромных масштабах. (...) Проблема двуязычия многим ещё видится сквозь розовые очки оптимизма. Подобная односторонняя позиция может повлечь за собой ложные решения, порой непоправимые. Поэтому необходимо, чтобы и общественность, и ответственные лица знали о теневой стороне билингвизма.

³ П о л у з ы ч и е – это неспособность ребёнка, воспитывающегося в двуязычной среде, ясно выражать свои мысли ни на одном из языков (разумеется, такая неспособность присуща и взрослому человеку).

В чём проявляется двуязычие? 1. В недоразвитой способности формировать сложные понятия наряду с недоразвитым абстрактным мышлением. 2. В неуверенности анализа и употребления грамматических связей. 3. В недостаточности координации органов артикуляции.

⁴ La noi însă se pune problema funcționării limbii în condițiile de bilingvism, când aspectele legate de legislația lingvistică au generat tensiuni politice și sociale serioase. Asemenea tensiuni apar ca rezultat al unei îndelungate politici de marginalizare a limbilor naționale, care avea loc în fosta U.R.S.S., și de implementare masivă a limbii ruse pentru a se ajunge la un ideal, care s-a dovedit până la urmă o fantomă, numită „bilingvism armonios“.

⁵ [...] întregul eșafodaj teoretic al proiectului sovietic de construire a unei noi limbi romanice la est de Prut: caracterul specific al limbii „moldovenești“ în comparație cu româna, înflorirea limbii „moldovenești“ în perioada sovietică, funcționarea sa firească alături de limba rusă sau așa-zisul bilingvism armonios ș.a.